

2023-05-25

TJÄNSTESKRIVELSE

Dnr: UBN-2023-00143

Utredning syskonförtur i kommunala skolor *Politikerinitiativ från Socialdemokraterna i Nacka kommun*

Förslag till beslut

Utbildningsnämnden avslår förslaget om att införa syskonförtur som föreslås i politikerinitiativet. Nacka kommuns riktlinjer för skolplacering i förskoleklass och grundskola följer huvudprincipen i skollagen om vårdnadshavares önskemål och urvalet görs efter närhetsprincipen.

Sammanfattning av ärendet

Socialdemokraterna i Nacka har i ett politikerinitiativ till utbildningsnämnden den 30 mars 2023 föreslagit att utbildningsenheten ges i uppdrag att utreda förutsättningarna och återkomma med förslag på hur syskonförtur kan införas i Nackas kommunala skolor.

Det är viktigt att familjer kan få livspusslet att gå ihop och det kan vara en trygghet för ett barn att det finns syskon på skolan. Samtidigt vet vi att föräldrar kan ha olika skäl för vilken skola de önskar för sitt barn. I Nacka har vi under lång tid arbetat systematiskt och fokuserat för att alla barn ska få den skolplacering som deras föräldrar önskar i första hand. Det är en del av arbetet med att uppfylla kommunens övergripande mål i Nacka. Det följer också av huvudprincipen i skollagen om fritt skolval, som säger att vårdnadshavarnas önskemål ska vara utgångspunkten för placering i en kommunal grundskola eller förskoleklass.

Bedömningen är att avslå politikerinitiativet. Andelen elever som får sitt förstahandsval av skola till förskoleklass är hög i Nacka, 91 respektive 95 procent de två senare åren. Det är viktigt att utgå från ett barnperspektiv i den här typen av överväganden. Medan syskonförtur kan innebära fördelar för en del barn, kan det för andra barn minska möjligheten att få den skola de önskar. Det gäller ensam barn, förstfödda eller nyinflyttade barn, som med syskonförtur ges lägre prioritet.

Ärendet

Socialdemokraterna i Nacka kommun har lämnat ett politikerinitiativ, ”Utredning syskonförtur i kommunala skolor”, till utbildningsnämnden den 30 mars 2023. Denna

tjänsteskrivelse innehåller utbildningsenhetens utredning och förslag till beslut i utbildningsnämnden, med anledning av politikerinitiativet.

Politikerinitiativets förslag

Att få gå i samma skola som sina syskon kan bidra till ökad trygghet och bättre förutsättningar till en god utbildning. Det innebär också en förenkling i vardagen för många föräldrar och barn och det kan vara bättre utifrån ett klimatperspektiv.

Idag erbjuds syskonförtur av många fristående skolor, men inte av Nackas kommunala skolor. Det innebär att konkurrensen snedvrids.

Det finns några närliggande kommuner som har syskonförtur idag som urval som Stockholms stad och Tyresö kommun. Att ge familjer och barn möjlighet att kunna ha barnen i samma skola genom syskonförtur på kommunala skolor är angeläget och rimligt. Det skapar även likvärdig konkurrens mellan huvudmännen. Därför vill socialdemokraterna att utbildningsenheten ges i uppdrag att utreda förutsättningarna och återkomma med förslag på hur syskonförtur kan införas i Nackas kommunala skolor.

Regler som styr placering av elever

Skollagen

Av 10 kap 30§ skollagen (2010:800) framgår följande bestämmelse för kommunala beslut om elevers skolplacering i grundskolan. Motsvarande bestämmelse gäller för förskoleklass (9 kap 15§).

”En elev ska placeras vid den av kommunens skolenheter där elevens vårdnadshavare önskar att eleven ska gå. Om den önskade placeringen skulle medföra att en annan elevs berättigade krav på placering vid en skolenhet nära hemmet åsidosätts, ska dock kommunen placera eleven vid en annan skolenhet inom sin grundskola.

Kommunen får annars frångå elevens vårdnadshavares önskemål endast om den önskade placeringen skulle medföra att betydande organisatoriska eller ekonomiska svårigheter uppstår för kommunen.”

Av 28 kapitlet skollagen framgår att möjlighet för vårdnadshavare att överklaga ett skolplaceringsbeslut är begränsat till beslut som fattats utifrån andra stycket i skollagsbestämmelsen för skolplaceringar. Sådana överklaganden sker till Skolväsendets överklagandenämnd och kan komma att innebära att överklagandenämnden ändrar en kommuns placeringsbeslut eller upphäver det. Övriga placeringsbeslut – de som fattas med första stycket i skollagsbestämmelsen som grund – kan laglighetsprövas av vårdnadshavare i kommunen, i enlighet med 10 kap kommunallagen.

Nacka kommuns riktlinjer för skolplacering

Produktionsdirektören i Nacka kommun har delegation på att fatta besluta om skolplaceringar enligt utbildningsnämndens delegationsordning. Utbildningsnämnden är enligt Nackas styrmodell ansvarig för frågor som rör kundvalet. Det är således utbildningsnämnden som ansvarar för att utreda och besluta om riktlinjer för placeringar i Nackas kommunala skolor. Riktlinjerna tydliggör hur kommunen tolkar lagens krav. De riktlinjer som ligger till grund för skolplaceringar beslutades av utbildningsnämnden i november 2021.

Av riktlinjerna framgår att beslut om skolplacering sker utifrån vårdnadshavarnas önskemål och att relativ närhet används som urvalsgrund i situationer då urval behöver göras. Det innebär att placeringsbeslut i en urvalssituation fattas med stöd av första stycket i skollagsbestämmelsen och således sker utifrån vilken elev som är mest berättigad till platsen utifrån närheten till hemmet. Placeringsbeslut sker utifrån skollagens andra stycke i situationer när det inte är möjligt att ta emot flera elever på grund av att det är fullt i den aktuella årskursen på skolan.

Utbildningsnämndens riktlinjer för urval grundar sig på alltså på bestämmelsen i första stycket i skollagen. Det innebär alltså att om urval behöver göras till en skola så görs det utifrån närhetsprincipen. Laglighetsprövning har skett av nämndens riktlinjer för detta vid ett flertal tillfällen när vårdnadshavare har överklagat kommunens beslut till förvaltningsrätten. Då har vi fått bekräftat att det här sättet att göra urval på är rättssäkert och i enlighet med lagen.

Tidigare utredning om urvalsgrunder

En statlig offentlig utredning, SOU 2020:28, har gett förslag till riksdagen om att bland annat göra ändringar i skollagen om urvalsgrunder för förskoleklass, grundskola och grundsärskola. Regeringen föreslog sedan med anledning av utredningen att när det finns fler sökande än platser vid en skola ska huvudmannen kunna välja att använda någon eller några av urvalsgrunderna syskonförtur, geografiskt baserat urval, kvot eller skolspår. Riksdagen sa nej till merparten av regeringens förslag om skolval, förutom en ny urvalsgrund för placering vid resursskolor. Ett tredje stycke infördes i 9 kap. 15 § skollagen som träder i kraft den 1 juli 2023 och som innebär att om utbildningen vid en viss skolenhet har begränsats till att avse elever som är i behov av särskilt stöd (resursskola) gäller inte första stycket andra meningen. Om det inte finns plats för alla som har uttryckt önskemål om placering vid en viss resursskola ska ett urval göras. Vid urval ska de elever som har störst behov av det särskilda stöd som resursskolan erbjuder prioriteras.

Resultat skolvalet i Nacka kommun

I årets skolval i Nacka kommun var det 91 procent som fick plats på den skola de valt i förstahand i skolvalet till förskoleklass och förra året var det 95 procent som fick sitt förstahandsval. Till läsårets start är det i praktiken en ännu större andel som har fått sitt förstahandsval genom att utbildningsenheten i Nacka ordnar flera bytesomgångar för att fylla de lediga platser som kan uppstå efter skolvalet, exempelvis om någon flyttar eller byter till skola i annan kommun.

I de fall det ändå inte finns tillräckligt med platser för alla som vill gå på en skola anger skollagen att vårdnadshavares önskemål inte får gå ut över en annan elevs rätt till placering vid en skola nära hemmet. Det brukar kallas för ”närhetsprincipen”. Ett barn kan alltså nekas placering vid en kommunal skola om ett annat barn på grund av närheten till skolan har ett större berättigande till platsen. Någon annan grund för hur barn ska prioriteras sinsemellan vid kommunala beslut om skolplacering anges inte i skollagen.

De kommuner som infört syskonförtur grundar sina placeringsbeslut vid urval på en annan del av skollagens bestämmelse, som säger att ett barn kan nekas placering vid en kommunal skola som föräldrarna önskat om det skulle uppstå betydande ekonomiska eller organisatoriska svårigheter för kommunen. Att rangordna barn i en urvalssituation utifrån denna grund har vi hittills inte gjort i Nacka kommun.

Det finns ibland efterfrågan på syskonförtur, men den blir mer viktig i kommuner där det inte är lika vanligt att få sitt önskemål av skola. I en kommun som klarar valfrihetsuppdraget väl så klarar man i mycket hög utsträckning också av att tillgodose önskemål om skola för att syskon finns där. Stockholms stad tillämpar sedan flera år syskonförtur, men där är det bara 80 procent som får sitt förstahandsval, alltså lägre än i Nacka. Det gäller även Uppsala kommun som har syskonförtur där det är 84 procent som får sitt förstahandsval och Tyresö kommun där det är 87,5 procent

Det är viktigt att utgå från ett barnperspektiv i den här typen av överväganden. Medan syskonförtur kan innebära fördelar för en del barn, kan det för andra barn minska möjligheten att få den skola de önskar. Det gäller ensam barn, förstfödda eller nyinflyttade barn, som med syskonförtur ges lägre prioritet.

Att ersätta närhetsprincipen med syskonförtur för att rangordna barn vid urval medför även att varje enskilt skolplaceringsbeslut som kommunen fattar då kan överklagas till Skolväsendets överklagandenämnd och ändras.

Konkurrens mellan huvudmännen

Gällande fristående skolor är det Skolinspektionen som beslutar om vilka urvalsgrunder som är tillåtna. Om det finns fler sökande elever än platser på en fristående skola har Skolinspektionen bedömt att urvalsgrunder så som anmälningdatum, syskonförtur, geografisk närhet och vissa verksamhetsmässiga samband får användas. Däremot för de kommunala skolorna är urvalet enligt skollagen närhetsprincip. Därför är det svårt att sträva att tillämpa samma principer mellan de fristående huvudmännen och den kommunala huvudmannen när det gäller urval. Eftersom Nacka kommun samordnar skolvalet för de kommunala och de fristående skolorna kan vårdnadshavarna välja en skola som har syskonförtur om det är en viktig aspekt för vårdnadshavaren.

Definition av syskonförtur

Om urvalsgrund till skolplacering är syskonförtur måste det finnas en tydlig definition av begreppet syskon, som biologiska syskon, halvsyskon, bonussyskon, barn som bor på samma adress etc. Det måste tydligt kommuniceras till vårdnadshavare innan perioden för skolvalet.

Utbildningsenhetens bedömning

Det är viktigt att familjer kan få livspusslet att gå ihop och det kan vara en trygghet för ett barn att det finns syskon på skolan. Samtidigt vet vi att föräldrar kan ha olika skäl till vilken skola de önskar för sitt barn. I Nacka har vi under lång tid arbetat systematiskt och fokuserat på att alla barn ska få den skolplacering som deras föräldrar önskar i första hand. Det är en del av arbetet med att uppfylla kommunens övergripande mål i Nacka. Det följer också av huvudprincipen i skollagen om fritt skolval, som säger att vårdnadshavarnas önskemål ska vara utgångspunkten för placering i en kommunal grundskola eller förskoleklass.

Att införa syskonförtur kan innebära fördelar för barn som redan har syskon i en skola medan det kan medföra minskad möjlighet att få sitt förstahandsval för ensam barn, förstfödda eller nyinflyttade barn, som med syskonförtur ges lägre prioritet. Nacka kommun är en starkt växande kommun där många flyttar in.

Utbildningsenhetens bedömning är också, att fördelen med syskonförtur som urvalsgrund för vårdnadshavare med flera barn i skolan inte är så stor i en kommun som Nacka, där förstahandsvalen av skola i mycket hög utsträckning tillgodoses.

Ekonomiska konsekvenser

Förslaget till beslut innebär inte några ekonomiska konsekvenser.

Konsekvenser för barn

Förslaget om syskonförtur innebär att barn med äldre syskon kan ges möjlighet att få önskad skola före andra barn, och en möjlighet att gå på samma skola som äldre syskon.

Förslaget till beslut innebär i stället en fortsatt likvärdig hantering för alla önskemål om skola oberoende om barnet har ett syskon eller inte, eller är nyinflyttad.

Handlingar i ärendet

Tjänsteskrivelse daterad den 10 maj 2023

Bilaga

Politikerinitiativ från Socialdemokraterna i Nacka.

Carina Legerius

Enhetschef

MH Utbildningsenheten

Anna-Carin Olsson

Utbildningsexpert

MH Utbildningsenheten